

Motion till riksdagen 2005/06:Ub354

av **Lars Ohly m.fl. (v)**

En skola för alla och envar

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning.....	1
Förslag till riksdagsbeslut	2
Inledning	3
Likvärdighet och jämlikhet	3
Skolan som mötesplats.....	4
Jämställdhet.....	6
Frihet från avgifter och inträdesprov.....	7
Rätten till hälsa och bra arbetsmiljö	7
Religionsfrihet.....	9
Lärarna	9
Läroböcker och andra böcker	10
Medinflytande, bedömning och betyg.....	11
”Skolan mitt i byn”	12
Skolan som en regional och nationell angelägenhet.....	13

Fel! Okänt namn på

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförts om att regeringen bör återkomma med förslag på hur en sammanhållen ungdomsskola kan genomföras.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförts om att uppdra åt Myndigheten för skolutveckling att ge förslag på jämställdhetsåtgärder som innebär att ämnen som har med hem och omsorg att göra stärks och utvecklas och därmed kan bredda synen på manlighet.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförts om att uppdra åt Myndigheten för skolutveckling att som en jämställdhetsåtgärde utveckla speciella kill- respektive tjejkurser.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförts om att ge Skolverket i uppdrag att inkludera jämställdhetsåtgärder i underlag för kvalitetsgranskning som är under utarbetande och i inspektion.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförts om att uppdra åt Skolverket att kartlägga var i skolmiljön kränkande handlingar sker och lämna förslag på hur miljön skall utformas för att minimera risken att utsättas för kränkande handlingar.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförts om att regeringen bör återkomma med förslag som kan garantera en arbetsmiljö i skolan fri från pornografi.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförts om att uppdra åt Skolverket att ta fram samlad statistik över barns och ungas olycksfall under skoltid.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförts om att uppdra åt Skolverket att utarbeta kriterier eller liknande hjälpmedel för barns och ungas skilda förutsättningar i frågor om arbetsmiljö och hälsa.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförts om att regeringen bör återkomma med förslag om bra matvanor och fysisk aktivitet i relation till åtgärder på lärarfortbildning och annan stödjande verksamhet.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförts om att regeringen bör återkomma med förslag om att skolans hälsoundersökningar skall innehålla såväl psykiska som fysiska aspekter.
11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförts om att uppdra åt Skolverket att stryka ”i överensstämmelse med den etik som förvaltas av kristen tradition och västerländsk humanism” ur läroplanerna.
12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförts om att ge Skolverket i uppdrag att inkludera skolbiblioteken i sina inspektioner och i det underlag för kvalitetsredovisningar som är under utarbetning.

13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförts om att uppdra åt Myndigheten för skolutveckling att arbeta fram ett förslag om att stödja läromedelsutveckling.
14. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförts om att regeringen skall initiera och genomföra en försöksverksamhet med en betygsfri skola samt forskning och utvärdering för att följa försöksverksamheten.
15. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförts om att initiera och skapa förutsättningar för att skolan blir en mötesplats för alla barn och elever och en central knutpunkt i lokalsamhället.
16. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförts om att omorganisera Myndigheten för skolutveckling till en utökad och förstärkt regional verksamhetsform.
17. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförts om att tillsätta en utredning med uppdrag att analysera behov av förändringar i skolans styrning och finansiering.

Inledning

Att skolan skall vara sammanhållen, likvärdig, en väl integrerad verksamhet med optimalt lärande för alla, dvs. en skola för alla, är grundbultar i svensk skolpolitik. Alla medborgare skall ha möjlighet att delta i utbildning och därigenom utveckla den kunskap som krävs av var och en för att leva och aktivt delta i ett demokratiskt samhälle. Det handlar både om vad som brukar talas om som baskunskap, och om kunskap för livet. Förutom att lära sig skriva, räkna och läsa så behöver alla samhällsmedlemmar kunskap relevant för att delta i det offentliga samhällslivet, för att ha mod att delta i det offentliga samtal som pågår i olika former och sammanhang, för yrkeslivet och för att leva ett gott familje- och privatliv – kunskap och utveckling för alla.

Vi lär oss överallt och hela tiden men vi lär oss på olika sätt och vi har olika förutsättningar för vår kunskapsutveckling. Skolan skall inom ramen för sin verksamhet se till att det finns utrymme för olika barn och elever med olika förutsättningar och lärostilar. FN:s barnkonvention anger att barn och unga inte får diskrimineras på grund av ras, hudfärg, kön, religion, handikapp etc. Det inkluderar också rätten och möjligheten till utbildning – kunskap för envar.

Likvärdighet och jämlikhet

I en skola för alla går alla elever i en vanlig klass eller grupp, och undervisningen är anpassad efter individen och inom gemenskapen. Det är en skola där medbestämmande är en viktig princip och där alla deltar i och bidrar till

Fel! Okänt namn på

gemenskapen efter egna förutsättningar. En skola för alla upplever alla barn som sin skola, där var och en får personligt utbyte i form av självförtroende, insikt, kompetens, attityder, kunskap och inte minst ett socialt nätverk.

Två centrala begrepp för Vänsterpartiets skola är likvärdighet och jämlikhet. Därför är läroplaner och kursplaner gemensamma för alla skolor också något som kännetecknar Vänsterpartiets utbildningssystem. En tydlig central styrning med lokal implementering är en av de faktorer för framgång den finska regeringen nämner ligga bakom den finska framgången i Pisaundersökningarna. En annan är lika tillgång till utbildning och att utbildningen på grundskolenivå är sammanhållen, dvs. eleverna delas inte upp efter kunskap, mögnad, kön, modersmål eller någon annan särskiljande faktor.

Att barn och elever har olika förutsättningar i en rad olika avseenden orsakar i sig inte några problem i skolan, utan det är framför allt det sätt på vilket olikheterna i förutsättningar och egenskaper värderas i den medmänskliga samvaron och gemenskapen som hotar utvecklandet av skolan som en integrerad gemenskap och mötesplats. Sådana värderingar leder ofta till utpekandet av avvikelser och avvikande som riskerar att leda till utstötning av de ”mindre värda”, de ”umbärliga”, dvs. de som kan avskiljas från helheten utan att denna tar skada av detta. Problemet läggs hos individen. Det är individen det är något fel på. Här menar vi att det måste ske ett perspektivskifte: Skolan finns till för individen, och den måste utformas så att den passar för alla som skall vara där. En skola för alla betyder inte lika mycket åt alla utan att resurser måste fördelas utifrån olika barns och ungas behov. Skolans kompensatoriska uppgift kan bl.a. handla om att ge mer resurser i form av tid, utrustning, personalresurser etc. till dem som behöver mer.

I dag går nära 98 procent av eleverna i grundskolan vidare till gymnasieskolan. Att ta sig ut i arbetslivet utan gymnasieskola är så gott som omöjligt. Det betyder att den obligatoriska skolan i realiteten blivit 12-årig. 13-årig om man räknar in förskoleklassen, i vilken drygt 95 procent av alla sexåringar går. Vi anser att man skall ta konsekvenserna av detta och att regeringen bör återkomma med förslag om att införa en 13-årig sammanhållen ungdomsskola. Det skulle ge förutsättningar för ökad flexibilitet och större möjligheter till anpassning utifrån den enskilde elevens förutsättningar och att övergången från grund- till gymnasieskolan blir mindre dramatisk. Detta bör riksdagen ge regeringen till känna.

Skolan som mötesplats

En skola för alla skall vara öppen för alla, ingen skall avvisas eller pekats ut. Skall skolan vara en mötesplats krävs att barn och unga med olika social och kulturell bakgrund och olika förutsättningar går i samma skola, i samma klass och arbetar och utvecklas tillsammans. Inte lika men tillsammans. Vår principiella ståndpunkt är därför också att skolsystemet skall kontrolleras demokratiskt av hela samhället och vi är starkt kritiska till framväxten av fristående skolor.

Fel! Okänt namn på

Skolan skall verka för integration, förståelse och respekt, vilket kan ske genom att den är en mötesplats för barn och unga med olika bakgrund. Vi menar att föräldrars rätt att välja skola för sina barn inte nödvändigtvis är bra för barnen. Vad är föräldrarnas motiv till att välja en skola med en viss religiös eller etnisk inriktning? Vi menar att det är andra motiv som styr dessa val än viljan att låta barnen bli del av och aktivt delta i det svenska samhället, snarare är motivet det motsatta: en vilja att särskilja barnen från det svenska samhället, skydda dem från exempelvis den jämställdhet och demokrati som det svenska samhället står för. Vi ställer oss därför starkt frågande till fristående skolor som bedrivs utifrån etnisk eller religiös grund. För oss är detta en form av uppdelning, som verkar i en helt annan riktning än den vi vill se.

Dagens system ger möjligheter att neka en elev med funktionshinder att gå i skolan om det krävs att skolan anpassas eller om det på annat sätt medför betydande kostnad för skolan. Även den skola som ligger närmast elevens hem har rätt att neka elev med funktionshinder vilket för eleven kan innebära långa resor till en annan skola eller t.o.m. en annan kommun. Det är också viktigt att inte bara se till den fysiska tillgängligheten, utan också inkludera tillgången till anpassade läromedel, material och hjälpmedel som krävs för att fullt ut kunna ta del av utbildning. Att skapa en tillgänglig skola är att minimera handikappet för elever med funktionshinder. Men skolorna blundar ofta för de funktionshindrade elevernas behov. Bland gruppen hörselskadade, för att nämna ett exempel, har två tredjedelar av dem som söker till Riksgymnasiet i Örebro gått integrerade i ”vanlig” grundskola. Nästan hälften av dem som söker har inte godkänt i svenska, matematik och engelska och har därmed inte behörighet till gymnasieskolan. Av de hörselskadade går endast 10–15 procent vidare till högskolestudier (HRF Årsrapport 2005). Dessa siffror talar sitt tydliga språk. Skolverkets analys av de handikappolitiska målen talar också om hur elever med funktionshinder generellt är underrepresenterade i gymnasieskolans nationella program.

Vi ser det som nödvändigt med ett perspektivbyte. Att göra anpassningar för att öka tillgängligheten, t.ex. installera en hiss, installera mikrofoner i klassrummet eller anpassning av datorer till elev med synskada skall inte ses som en kostnad som skolan får på grund av en enskild elev, utan som en åtgärd som möjliggör den mångfald som skolan skall eftersträva för att bli en mötesplats. Dessa möten i skolan bär sedan eleverna med sig ut i det övriga samhället; skolan ger eleverna möjlighet att verkligen uppleva att olikhet är både nödvändigt, stimulerande och en tillgång i gemenskapen och utvecklar därmed elevernas förmåga att kritiskt granska samhället och både vilja och kunna ställa krav på förståelse, tillgänglighet etc. Olika människor måste mötas för att demokratin skall växa.

Personer med funktionshinder hamnar, trots intentioner om integrering, många gånger i särskilda undervisningsgrupper eller i särskilda skolor. Olika typer av särlösningar som hemundervisning, särskilda undervisningsgrupper och nivågrupperingar ökar och antalet elever i särskolan ökar orimligt mycket (Skolverket 2005). Allra störst är ökningen inom gymnasiesärskolan. Det är ett problem för skolan, för demokratin men också för den enskilde eleven. Att genomgå sin utbildning i särskolan kan ge sämre chanser senare i livet, både

Fel! Okänt namn på

vad gäller utbildning och yrkesvalsmöjligheter. Särskolan är till för barn och unga med utvecklingsstörning, och Vänsterpartiet måste allvarligt överväga om inte ett långsiktigt mål skulle vara att särskolan avvecklas och att vi verkligen får en skola för alla.

Jämställdhet

I dag är det självklart att flickor och pojkar går i samma skolor och ingen ifrågasätter påståendet att alla har rätt till utbildning, oavsett kön. Jämförelser av betyg och provresultat visar att flickor som grupp nu presterar bättre än pojkar som grupp i utbildningssammanhang. Det är givetvis i sig inget problem att flickor har bra resultat, men det är ett problem att pojkarna halkar efter alltmer. Björnsson (2005) menar att social bakgrund tillsammans med kön bildar en komplex väv som kan bidra till att förklara skillnader i skolframgång. Etnicitet, däremot, är i sig viktigt, men kan i de undersökningar som gjorts ej bidra till förklaringar om skolframgång utan att knytas till sociala skillnader. Skolan har, om än i olika omfattning och med skilda utgångspunkter, arbetat med jämställdhet. I dag framstår en kvardröjande traditionell ”maskulinitet” som ett av problemen. Flera forskare (Tallberg Broman 2000, Weiner och Berge 2001, Ve 1992) menar att vägen fram till i dag gått via en ”maskulinisering” av flickors och kvinnors liv. Weiner och Berge (2001) är skarpa i sin kritik och menar att efter att jämställdhet förts in i den svenska skolretoriken på 1960-talet så försvagas de explicita kraven på att pojkar skulle förändras och som vuxna män ta större del i omsorg och andra verksamheter vi dagligen utför i våra hem. De pekar bl.a. på hur barnkunskap har tagits bort, hemkunskapsundervisningen har dragits ner och slöjden har blivit mer estetiskt orienterad i stället för hemorienterad. Myndigheten för skolutveckling bör därför ges i uppdrag att komma med förslag på hur dessa ämnen ges större värde och plats i skolan i syfte att uppvärdera omsorg och hemarbete och därmed motverka traditionell syn på maskulinitet. Detta bör riksdagen ge regeringen till känna.

Ett annat skäl som talar för behovet av att aktivt arbeta med pojkar om manlighet är deras utsatthet och delaktighet i kränkande handlingar. Det styrker vårt krav på insatser riktade mot gruppen pojkar. Förutom att utöka möjligheterna till kunskap och färdigheter i omsorg och annat hemarbete, där flickor och pojkar undervisas gemensamt, skulle kurser riktade till pojkar med innehåll som berör manlighet, kvinnlighet, sexualitet inklusive hetero-, homo-, bi- och transsexualitet, samlevnad, medieanalyser etc. kunna fylla en viktig funktion. Med fördel skulle dessa kurser kunna parallellläggas med kurser riktade till flickor. Flickorna upplever sig mer utsatta än pojkar i skolmiljön, visar en kartläggning som Skolverket har gjort. Därför kan kurserna för flickor förutom nämnda innehåll innehålla psykiskt och fysiskt självförsvar för att stärka deras självkänsla. Skolutvecklingsmyndigheten bör få till uppgift att utveckla och initiera dessa kurser. Detta bör riksdagen ge regeringen till känna.

Fel! Okänt namn på

Skolverket bör dessutom få i uppdrag att följa upp denna verksamhet med jämställdhetsrapporter exempelvis i kvalitetsredovisningar och inspektioner. Detta bör riksdagen ge regeringen till känna.

En viktig lokal resursperson i ett dylikt arbete är genuspedagogen i kommunen. Regeringen avsatte medel till utbildning med målsättning att 2004 skulle minst en genuspedagog finnas i varje kommun. En person med fördjupade kunskaper i området är från början lågt ställda ambitioner, särskilt för de något större kommunerna med flera skolenheter. Ändå har i dag endast cirka hälften av kommunerna använt sig av erbjudandet om utbildning och ännu färre har inrättat genuspedagogtjänster.

Frihet från avgifter och inträdesprov

Skolan skall låta varje elev finna sin unika särart. Det betyder att skolan inte kan sätta upp hinder för elever att välja ämnen och kurser som skolan erbjuder. Att utbildning skall vara kostnadsfri är en grundbult i det svenska utbildningssystemet, och vi menar att den skall fortsätta vara det. Den verksamhet som krävs för att eleverna skall nå målen i grundskolan skall finansieras av skolan, och det är sådan verksamhet skolan skall bedriva. Det kan inte vara tjockleken på föräldrarnas plånbok som avgör om en elev kan delta i skolans hela verksamhet eller bara delar därav. Det skall heller inte vara plånbokens storlek som avgör om en elev kan välja att gå i en skola eller klass med exempelvis musik- eller dansprofil. Därför skall heller inte inträdesprov, dvs. om eleven haft ekonomiska möjligheter att delta i avgiftsbelagd musik- eller dansundervisning på fritiden, kunna avgöra om en elev har möjlighet att utveckla ett intresse inom dessa områden inom skolans ram.

Rätten till hälsa och bra arbetsmiljö

De allra flesta barn och unga i Sverige mår bra och de trivs i skolan. Men alla mår inte bra och skolan berörs av detta på olika sätt eftersom de tillbringar stor del av dagen där. Få barn dör i späda ålder eller av botbara sjukdomar. Samtidigt finns ett ökat inslag av både fysisk och psykisk ohälsa. Fler insjuknar i diabetes, och astma och allergi är de vanligaste kroniska sjukdomarna. Skillnader i hälsa är dessutom relaterade till klass och kön. Fler flickor än pojkar mår psykiskt dåligt och fler barn och unga i socioekonomiskt lägre stående bostadsområden blir överviktiga och feta.

Skolan är inte avskild från samhället i övrigt. Men skolan kan genom arbetsmiljö och verksamhet i övrigt välja att främja eller att motverka god hälsa. Det finns en tendens att negligera det faktum att skolan är elevernas fysiska och psykiska arbetsmiljö. Om en arbetstagare är borta mycket från arbetet kommer ofta brister i arbetsmiljön upp till diskussion, både den fysiska som ljus, ljudnivå, arbetsplatsens utformning och arbetsbelastning och

Fel! Okänt namn på

psykosociala som stress, kamratrelationer och inflytande, eller snarare brist på inflytande. När det gäller barns och ungas situation tycks det inte ens självklart att man har tillgång till toaletter som kan användas utan risk att bli störd eller utsatt för kränkande behandling eller att arbetsplatsen är så dåligt utformad att den ger ryggbesvär. Det måste bli en viktig del av det förebyggande arbetet att Skolverket får i uppdrag att kartlägga var i skolmiljön kränkande handlingar sker och minska möjligheterna till detta. Detta bör riksdagen ge regeringen till känna.

Vidare kräver vi, både för pojkarnas och flickornas skull, att eleverna skall garanteras en arbetsmiljö fri från pornografi. Man måste finna vägar att förhindra att t.ex. datorer i skolor och bibliotek används till att besöka hemsidor med pornografiskt innehåll. Regeringen bör återkomma med förslag om hur skolmiljön kan göras fri från pornografi. Detta bör riksdagen ge regeringen till känna.

Det finns också behov av att få fram en samlad statistik över barns och ungas olycksfall under skoltid. Sådana kartläggningar och statistiska resultat borde enkelt kunna inkluderas i skolornas kvalitetsredovisningar. De skulle därigenom kunna fungera som underlag för ett utvecklingsarbete kring elevernas hälsa och arbetsmiljö. Skolverket bör få i uppdrag att ta fram denna statistik. Detta bör riksdagen ge regeringen till känna.

Forskning talar ett entydigt språk om att hälsa är beroende av faktorer som klass, kön, etnicitet, sexuell läggning, funktionshinder etc. Det betyder att när vi ställer frågor om hälsa måste det göras i relation till olika barns och elevers behov och situation. Det räcker inte med att fråga om exempelvis den fysiska miljön är bra för barnen eller eleverna. Man måste fråga: Är den bra för flickor, för pojkar; är den bra för dem från hem med hög respektive låg socioekonomisk status, för dem med heterosexuell läggning, med homosexuell etc. Här kan Skolverket få i uppdrag att stödja skolorna genom att utarbeta kriterier eller liknande som stöd för skolornas kvalitetsarbete. Detta bör riksdagen ge regeringen till känna.

Fysisk aktivitet och goda mat- och måltidsvanor är två viktiga aspekter av hälsa. Betydelsen av en fungerande och inspirerande skolgård kan inte underskattas liksom möjligheterna att genom att närhetsprincipen tillämpas kunna gå eller cykla till skolan på ett säkert sätt. Lika självklart borde det vara att skolmåltiderna följer gällande näringsrekommendationer och att de kan intas i lugn och ro och att skolors eventuella utbud av mellanmål styrs av kunskap kring mat och hälsa. Eleverna behöver kunskap inom dessa områden, särskilt viktiga ämnen i sammanhanget är idrott och hälsa och hem- och konsumentkunskap. Som hälsofrämjande åtgärd bör dessa ämnen ges prioritet när det gäller lärarfortbildning och annan stödjande verksamhet som leder till ämnesutveckling och om detta bör regeringen lämna förslag. Detta bör riksdagen ge regeringen till känna.

I dagens skolhälsokontroller ingår ett antal fysiska aspekter. Med tanke på den utveckling vi ser med ökad psykisk ohälsa borde dessa kontroller också innehålla sådana aspekter. Men arbetet med den psykiska hälsan är givetvis ständigt närvarande. Gott självförtroende, en positiv självbild och en självklar rätt att inte utsättas för kränkande handlingar är en bra början. Socialstyrel-

sens Folkhälsorapport 2005 uppger att 2-4 procent av eleverna i samtliga åldrar varit utsatta för mobbning minst en gång i veckan. Det kan vi aldrig tolerera. Vi hoppas att den nya diskrimineringslagen inom skolområdet kan bidra med steg i rätt riktning. Trots det behövs i skolan tillgång till personal med mer kunskap än vad som kan förväntas av den enskilde läraren. Skolsköterska, kurator och psykolog måste finnas tillgängliga för eleverna, när de behöver någon att tala med, och för lärarna som kan behöva handledning. Dessa personer kan också vara en självklar länk för ett utökat samarbete mellan skolan och barn- och ungdomspsykiatrin. Genom ett sådant samarbete och framför allt genom tidiga insatser skulle en del av problemen kunna lösas på skolnivå och på så sätt minska lidandet för eleven. Regeringen bör återkomma med förslag om hur hälsoundersökningarna i skolan kan innehålla både fysiska och psykiska aspekter. Detta bör riksdagen ge regeringen till känna.

Religionsfrihet

De grundläggande värden som det svenska samhället vilar på och som skolan skall förankra hos och förmedla till eleverna uttrycks i läroplanerna som "människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet med svaga och utsatta" (Lpfö 98, Lpo 94, Lpf 94). Detta betyder, står det, fostran till rättskänsla, generositet, tolerans och ansvarstagande. Men det står också att detta är "i överensstämmelse med den etik som förvaltas av kristen tradition och västerländsk humanism". Det är givetvis så att den kristna traditionen innehåller många etiska värden som vi och stora delar av samhället kan ställa oss bakom. Detsamma gäller västerländsk humanism. Båda talar för demokrati, jämlikhet, solidaritet etc. Just de värden som klart uttrycks i värdegrunden. Men dessa värden utgör också grunderna i andra inriktningar inom tro och synsätt på samhället. Vi ser det som oerhört problematiskt att i ett land som Sverige, dit många kommit från andra länder med helt andra religioner, traditioner och kulturer, sätta dessa värden endast i relation till kristendomen och den västerländska humanismen. Därför bör Skolverket få i uppdrag att stryka denna koppling ur läroplanstexterna. Detta bör riksdagen ge regeringen till känna.

Lärarna

Lärarna, menar Skolverket, är den enskilt viktigaste faktorn för elevernas studieframgångar, vilket också understryks i diskussionen om de finska elevernas framgångar i Pisa. Högt kvalificerade, självständiga lärare nämns som en framgångsfaktor. Vi menar att lärarutbildning skall vara ett måste för dem som undervisar barn och elever i förskola, grundskola och gymnasieskola och att återkommande fortbildning ses som en självklar nödvändighet för lärare

Fel! Okänt namn på

för att hålla sig uppdaterade i såväl ämneskunskaper som i pedagogik och didaktik. Vi menar att lärarutbildningen är ett av de viktigaste instrumenten, tillsammans med styrdokument som skollag, läroplan och kursplaner, som staten kan använda för att garantera en likvärdig utbildning. Vänsterpartiet menar därför att det är dags att överväga om staten skall handha inte bara lärarnas grundutbildning utan också deras återkommande fortbildning.

Läroböcker och andra böcker

Att läsa skönlitteratur kan vara ett sätt att lära sig sätta ord på tankar och känslor. Det är viktigt för alla barn och unga. En särskilt viktig uppgift har skolan givetvis för de elever som har svenska som andraspråk eller de elever som kommer från hem som erbjuder små eller i jämförelse med samhällets krav mindre utvecklade möjligheter till verbal kommunikation. Att kunna uttrycka sig i ord är viktigt för att utvecklas som person men också ur demokratisynpunkt. Kan man sätta ord på tankar och känslor kan man göra sin röst hörd på arbetsplatsen, hos myndigheter, föreningar, inom politik och media. I dag har bara varannan svensk grundskola ett bibliotek som är bemannat minst sex timmar per vecka. Bland fristående grundskolor är siffran 10 procent. Det finns kommuner som helt saknar bemannade skolbibliotek. Detta är långt ifrån tillfredsställande. Regeringen bör ge Skolverket i uppdrag att inkludera skolbiblioteken i sina inspektioner och i det underlag för kvalitetsredovisningar myndigheten inhämtar från kommunerna. Bra och tillgängliga bibliotek är en fråga om kön, klass och etnicitet. Detta bör riksdagen ge regeringen till känna.

Sakprosan är en annan viktig del av vårt kulturarv. Läroboken och andra pedagogiska texter, t.ex. bilder och material eleverna själva framställer, har en viktig roll att spela i undervisningen. Men dagens läroböcker måste utvecklas. Ofta talar vi om att läromedel skall vara interaktiva, och så kopplar vi det till att använda datorn i undervisningen. Men även pedagogiska texter, som läroböcker, kan vara interaktiva, genom att inbjuda till reflektion och medskapande. Men försäljningen av läroböcker går stadigt nedåt. Kommunerna som ofta brottas med ekonomiska bekymmer har skurit ner på läroboksinköpen och därmed tycks också förlagens vilja att satsa på utveckling av läromedel minska. Framför allt i andra ämnen än svenska, matematik och språk, vilka är de ämnen där man sist drar ner på elevernas tillgång till böcker. Staten måste göra ekonomiska satsningar på läromedelsutveckling, kvalitetssäkring av läromedel och särskilda satsningar på läromedel som på grund av ämnenas storlek eller elevantal som läser ämnet aldrig kan nå stora och för förlagen och författarna lönande upplagor, och Myndigheten för skolutveckling bör få i uppdrag att ta fram ett förslag hur detta kan åstadkommas. Detta bör riksdagen ge regeringen till känna.

Medinflytande, bedömning och betyg

Samtidigt som vi vill främja utvecklingen av pedagogiska texter, vill vi poängtera att det är läroplaner och framför allt kursplaner som skall ligga som underlag för undervisningen. Läraren har en viktig uppgift i att för eleverna tydliggöra mål och ramar och utbilda eleverna i hur man planerar sin kunskapsutveckling. Forskning visar att elever som har medinflytande lär sig mer. Deras kunskap får ett djup och de utvecklar sådan kompetens som behövs i livet och som arbetsmarknaden efterfrågar, exempelvis nyfikenhet, flexibilitet, samarbetsförmåga och social kompetens (Selberg 2000). Kompetenser som endast i ringa utsträckning ryms i dagens mål- och kunskapsrelaterade betygssystem.

Vänsterpartiet vill ha en betygsfri skola bl.a. på grund av att betyg riskerar att motverka demokrati och aktiva, kritiska elever. Betyg påverkar både undervisningen och elevernas lärande till förmån för faktakunskap i stället för helhetssyn, kritiskt tänkande och analysförmåga. När fokus i för stor utsträckning hamnar på betygen tenderar prov och tester att spela en för stor roll i lärarnas bedömning av elevernas förmåga. Prov, exempelvis av den typ som ingår i de internationella undersökningarna som Pisa och Timms, har ett mycket begränsat värde när det gäller att bedöma elevers verkliga kompetens. Relativt små förändringar av betingelserna – om eleverna har tillgång till tankeredskap eller om svaren gavs i intervjusituation i stället för med papper och penna – vid prov visar sig leda till helt andra resultat på frågorna (Schoultz 2000). Skolverket visar dessutom att proven gynnar vissa grupper framför andra och absolut inte är någon garant för att rättvisa betyg sätts.

Betygssystemet bygger på att elevers kunskap bedöms i relation till uppsatta mål och kriterier. Betygen skall vara likvärdiga, dvs. elever med kunskap av samma kvalitet skall ha samma betyg, oavsett var de går i skolan. Skolverket, Stockholms stads skolinspektörer och Riksrevisionsverket är eniga i bedömning att det finns betydande brister i betygens likvärdighet. Ändå kan de i dag spela en avgörande roll för en elevs chanser vid skol- och programval eller val till högre studier.

Samtidigt är det ett problem att eleverna i alltför hög grad konfronteras med en mätande och diagnostiserande kultur. Deras personligheter och förmågor mäts och analyseras och åtgärder sätts in på basis av dessa resultat. Syftet är att alla skall nå till de högt uppställda målen. Något som kan synas rimligt men som också skapar problem. Ur demokratiperspektiv är det problematiskt att fokus hamnar på vad som framstår som brister hos eleverna i stället för på deras unika egenskaper och möjligheter. Risken är att skolan därigenom snarare skapar ojämlikhet i stället för jämlikhet just genom sin ambition att bemöta, forma och värdera barn och unga genom att utvärdera deras framsteg exempelvis i nationella prov.

Vi ställs i dag inför det faktum att många elever går ur grundskolan utan fullständiga betyg. För att bota någon brist på den ofta förekommande historielösheten kan det vara intressant att göra en tillbakablick, till tiden för realskolan. Även dessa skolor differentierade ut ett relativt stort antal elever, cirka en tredjedel på 1950-talet ”lämnade skolan utan godkända betyg i ett eller

Fel! Okänt namn på

flera ämnen” för att använda ett i dag ofta förekommande uttryckssätt (Emanuelsson 2000). Det är större andel än dagens 10,9 procent som ej är behöriga till gymnasieskolan, trots att man då hade betyg långt ned i åldrarna och gjorde nivågrupperingar inom en redan vid intagningen utvald skara elever.

Betygsförespråkarna talar ofta om att det inte är som urvalsinstrument betygen har sin viktigaste roll, utan som information till eleven och dennes vårdnadshavare. Därigenom sägs eleverna få incitament att vilja lära. Vi anser att den funktionen bättre kan ske med andra medel. En dialog mellan elev, vårdnadshavare och lärare kan aldrig ersättas av några bokstäver på ett papper. När det gäller utvecklingssamtal finns mycket att förbättra men för oss får de gärna ersätta betygen. Och för urval till gymnasieskolan bör ett intyg om avklarad grundskola räcka, när det gäller eftergymnasiala utbildningar inklusive högskola bör centralt fastställda urvalssystem kunna utvecklas. Redan i dag pågår utvecklingen av alternativa urvalskriterier. Betygen får redan i dag i många fall endast en begränsad betydelse.

Alla dessa brister i betygssystemet, negativa följder av betyg och deras antidemokratiska natur gör att vi menar att det är hög tid att man i stället för fler nationella prov, fler betygssteg, fler och tidigare lagda betygstillfällen startar en försöksverksamhet med betygsfria skolor. Med betygsfria skolor menar vi inte kravlösa. Gränsen för Godkänd kvarstår, möjligen kompletterat med något som skulle kunna benämnas Ännu inte godkänd. Inom försökets ram utvecklas former för kontinuerlig återkoppling till utvecklingen och alternativ till intyg på avklarad studiegång. Regeringen bör omgående initiera och genomföra en sådan försöksverksamhet. Försöket kan med fördel ske i samverkan med forskare som nogsamt följer och studerar försöksverksamhetens konsekvenser. Detta bör riksdagen ge regeringen till känna.

”Skolan mitt i byn”

Skolan är en del av samhället. Skolan kan inte lösa samhällets alla problem, men den kan och skall heller inte stå utanför samhället, tvärtom, skolan bör vara en integrerad del speciellt av det närliggande samhället. Det finns många positiva exempel både inom landet och internationellt på hur skolan blir en knutpunkt och samlingsplats för människor och verksamheter. I områden med många invandrare borde även de vuxnas svenskundervisning förläggas till den skola där deras barn går. Så fungerar det i enstaka skolor exempelvis i Göteborg, London och Den Haag. Föräldrarna följer sina barn till skolan där de sedan går till olika klassrum. Kanske kan också viss undervisning ske gemensamt. Som ett sätt att lära känna det svenska samhället, öva sina språkfärdigheter och bli en del av ett socialt sammanhang kan också föräldrarna vara resurspersoner i olika verksamheter i skolan som lärarassistenter, i fritidshemmet, under skolmältiden etc. Här finns goda exempel från Stockholmsområdet och Linköping.

Föräldrarna är viktiga, men det kan också vara oerhört berikande med samverkan av olika slag med näringsliv och högre utbildning. Här finns i dag

goda exempel på samverkan mellan gymnasieskolor och högskolor, och gymnasiepropositionen "Elva steg ..." gav incitament för utvecklade samverkansformer med näringslivet. Kulturen är ett annat viktigt samverkansområde. Varför inte anställa kulturarbetare inom exempelvis bildkonst, musik, dans, drama etc. som resurspersoner i skola, och här passar alla åldrar från de allra yngsta i förskolan, till de äldsta. Inom den Reggio Emilia-inspirerade pedagogiken spelar konst en viktig roll. Konstnärliga tekniker lärs ut för att ge barnen fler redskap att uttrycka sina tankar. Syftet är kommunikation. I detta arbete är det vanligt att arbeta samman med konstnärer inom olika konstformer. Regeringen bör därför skapa förutsättningar för och initiera verksamhetsförändringar som gör skolan till en central mötesplats för elever och för det omgivande samhället. Detta bör riksdagen ge regeringen till känna.

Skolan som en regional och nationell angelägenhet

Om elever får arbeta demokratiskt ställer de förväntningar på ett demokratiskt och jämställt samhälle och när de kritiskt granskar varandra lär de sig att kritiskt granska fördomar, förföljelse och förtryck av andra människor. Det är viktigt att finna en balans mellan demokrati- och kunskapsmål snarare än att de som i dag ofta ställs mot varandra. Detta kräver ett ständigt pågående samtal om skolans mål, undervisningens innehåll och andra pedagogiska frågor. Samtalet måste pågå vid varje skolenhet men den enskilda skolan och läraren behöver också stöd, något som i dag staten erbjuder genom Myndigheten för skolutveckling. Vi anser att detta stöd behöver finnas närmare verksamheten och föreslår därför att dagens verksamhet utvecklas genom att delas upp i regionala enheter där verksamheten kommer närmare den pedagogiska verksamheten. Det är viktigt att lärarna där kan få stöd av personer med ämnes-specifik kunskap, inte enbart i utvecklingen av generella frågor. Regeringen bör därför omorganisera Myndigheten för skolutveckling och i stället utöka, utveckla och förstärka en regional verksamhetsform. Detta bör riksdagen ge regeringen till känna.

Riksdagen har som företrädare för medborgarna rätt att ange skolans mål och uppgifter. Ett problem uppstår när vi som nu, i punkt efter punkt, diskuterat ovan kan se hur kommunerna faktiskt har stora svårigheter att genomföra det som riksdagen i lagstiftning och styrdokument ålägger dem som ansvariga för förskola, grundskola och gymnasieskola. Vi kan inte heller se att de s.k. fristående skolorna klarar av uppdraget bättre. Vidare vill vi, som stora problem med tanke på jämlikheten, också nämna de stora skillnaderna mellan kommunerna när det gäller hur mycket pengar som satsas på en genomsnittlig elev, på skolmat och skolskjutsar. Enligt Skolverkets statistik varierar kommunens totalsatsning per elev år 2004 (exklusive kostnader för skolskjuts) från ca 54 000 kronor till 90 000 kronor. Därför menar vi att det är dags att utifrån jämlikhetssträvan åter ta frågan om skolans styrning och finansiering

Fel! Okänt namn på

på allvar. Regeringen bör därför tillsätta en utredning med uppdrag att utreda skolans styrning och finansiering. Detta bör riksdagen ge regeringen till känna.

Stockholm den 30 september 2005

Lars Ohly (v)

Lars Bäckström (v)

Lennart Gustavsson (v)

Sermin Özürcüt (v)

Berit Jóhannesson (v)

Alice Åström (v)